

Dr. sc. Hrvoje Mataković*

Примљено: 22.04.2014.

UDK: 316.334.3

Изворни научни чланак

TEMELJNE ZNAČAJKE HISTORIJSKOG INSTITUCIONALIZMA

Historijski institucionalizam je jedna od najutjecajnijih varijanti novog institucionalizma, pokreta u društvenim znanostima koji se javlja krajem osamdesetih godina 20. stoljeća. Novi institucionalizam nanovo je otkrio institucije i tvrdi kako su institucije važne za politički i društveni život općenito, a historijski institucionalizam se fokusira na povijesnu dinamiku političkih procesa i institucionalni razvoj, proučavajući kako institucije nastaju te kako su uklopljene u konkretne vremenske procese. Neke od temeljnih postavki historijskog institucionalizma su ovisnost o odabranom putu, kritični trenuci te ideje, odnosno, uloga ideja u stvaranju javnih politika.

Ključne riječi: *historijski institucionalizam, ovisnost o odabranom putu, kritični trenuci, ideje, javne politike.*

1. Uvod

Pokret novi institucionalizam krajem osamdesetih godina 20. stoljeća zahvatio je društvene znanosti, posebice političke znanosti i sociologiju. Ključni tekst koji je postavio temelje novog institucionalizma poznati je članak Jamesa Marcha i Johana Olsena „The New Institutionalism: Organisational Factors in Political Life“ u kojem oni nakon više desetljeća dominacije bihevizmalizma nanovo otkrivaju institucije i tvrde kako su institucije važne za politički i društveni život općenito, te da se političke pojave ne mogu jednostavno promatrati kao tek posljedice individualnog ponašanja, kako su to smatrali bihevizmalisti¹. U to vrijeme dominantni pristupi u političkoj znanosti,

* Hrvatska zaklada za znanost, Ilica 24, 10000 Zagreb, hmatakovic@hrzz.hr

¹ J. March, J. Olsen, *The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life*, American Political Science Review, vol. 78, br. 3, 1984.

bihevioralizam i teorija racionalnog izbora „odbacili su instituciju kao nešto što nije ništa više od jednostavne nakupine individualnih preferencija“². March i Olsen ističu kako pojedinci ne egzistiraju u svojevrsnom zrakopraznom prostoru, već na mogućnosti njihovog djelovanja jasno utječu institucije i u značajnoj mjeri ograničavaju slobodu tog djelovanja³. Hall i Taylor dijele novi institucionalizam na tri tipa institucionalne analize: historijski institucionalizam, sociološki institucionalizam i institucionalizam racionalnog izbora, od kojih se svaki usredotočuje na određene situacije i gleda na svoj specifični način kakav učinak imaju institucije i ljudske aktivnosti. Oni predlažu kombiniranje svih triju varijanti novog institucionalizma⁴.

Izraz novi institucionalizam „podrazumijeva da je postojao i 'stari institucionalizam'“⁵. Potrebno je dobro pogledati stari institucionalizam i škole mišljenja koje su oko njega nastale kako bismo bolje razumjeli novi institucionalizam i teorijske i empirijske smjerove koje je on zauzeo. Novi institucionalizam ponovo „otkriva“ državu i uvodi je u političku analizu, „iako ona u Europi zacijelo nikad nije ni prestala biti predmetom analize“⁶. March i Olsen tvrde kako društvo utječe na državu, ali da također i država utječe na društvo⁷. Dakle, na prirodu policy procesa utječu država i društvene institucije; država razvija pravila i procedure i traži smjer kojim će djelovati.

U ovome radu osvrnut ćemo se na to kako novi historijski institucionalizam vidi institucije te ćemo opisati neke od temeljnih postavki historijskog institucionalizma: ovisnost o odabranom putu, kritične trenutke te ideje, odnosno, ulogu ideja u stvaranju javnih politika.

2. Institucije

Historijski institucionalizam⁸ je jedna od „najutjecajnijih varijanti“⁹ novog institucionalizma i pruža srednji put između institucionalizma racionalnog izbora i

² V. Lowndes, *Institucionalizam*, u: Teorije i metode političke znanosti (ur. D. Marsh, G. Stoker), Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2005, 87.

³ J. March, J. Olsen, *op.cit.*, 736.

⁴ P. Hall, R. Taylor, *Political Science and the Three New Institutionalism*, Political Studies, vol. 44, br. 4, 1996, 955-957.

⁵ G. Peters, *Institucionalna teorija u političkoj znanosti: novi institucionalizam*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2007, 5.

⁶ P. Burnham *et al.*: *Metode istraživanja politike*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2006, 21.

⁷ J. March, J. Olsen, *op. cit.*, 738.

⁸ Naziv historijski institucionalizam nastao je na maloj radionici održanoj u Boulderu, Colorado, u siječnju 1989. godine – vidi S. Steinmo, *Historical Institutionalism*, u: Approaches in the Social Sciences (ur. D. Della Porta, M. Keating), Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

⁹ P. Burnham *et al.*, *op. cit.*, 22.

sociološkog institucionalizma, posuđujući malo od obje škole¹⁰. Temeljno obilježje ovog pristupa je naglasak na povijesnoj dinamici političkih procesa i institucionalnom razvoju. Posebnim fokusom na institucije „kako nastaju i kako su uklopljene u konkretne vremenske procese“¹¹ historijski institucionalizam ističe historijsku logiku nenaumljenih posljedica; drugim riječima, ovaj pristup pridaje važnost, ne samo postavkama institucija, već i povijesnom kontekstu koji ih je proizveo.

Za razliku od starog institucionalizma koji je „općenito zastupao užu definiciju onoga što tvori instituciju sagledavajući je prvenstveno u smislu formalnih struktura“¹², historijski institucionalizam primjenjuje širu definiciju institucije. Jedni od najznačajnijih predstavnika historijskog institucionalizma, Kathleen Thelen i Sven Steinmo navode da definicija institucije „uključuje formalne organizacije i neformalna pravila i procedure koji strukturiraju ponašanje“¹³ a Hall i Taylor definiraju institucije kao „formalne ili neformalne postupke, rutine, norme i konvencije ugrađene u organizacijsku strukturu javnih politika ili političke ekonomije“¹⁴. Političke strukture mogu činiti: različita tijela ili institucije, norme, pravila ponašanja, unutarnja organizacija i još mnogo toga¹⁵. Dakle, spektar onog što obuhvaća institucija prilično je širok. Neki autori naglašavaju važnost ideja u definiranju institucija i oblikovanju javnih politika¹⁶.

Institucije pružaju kontekst u kojem akteri definiraju svoje strategije i slijede svoje interese, ostavljajući „vlastiti trag na političke ishode“¹⁷. Akteri su više skloni slijediti društveno definirana pravila nego djelovati strateški i racionalno. Stvaranje preferencija treba biti objašnjeno i analiza temeljena na povijesti daje objašnjenje o tome „što akteri pokušavaju maksimizirati i zašto oni naglašavaju određene ciljeve pred

¹⁰ P. Hall, R. Taylor, *The Potential of Historical Institutionalism: a Response to Hay and Wincott*, Political Studies, vol. 46, 1998, 959.

¹¹ K. Thelen, *Historical Institutionalism in Comparative Politics*, Annual Review of Political Science, br. 2, 1999, 371.

¹² P. Burnham *et al.*, *op. cit.*, 21.

¹³ K. Thelen, S. Steinmo, *Historical institutionalism in comparative politics*, u: Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis (ur. S. Steinmo, K. Thelen, F. Longstreth), Cambridge University Press, Cambridge, 1992, 2.

¹⁴ P. Hall, R. Taylor, 1996, *op. cit.*, 938.

¹⁵ J. March, J. Olsen, *op. cit.*, 741.

¹⁶ P. Hall, *The movement from Keynesianism to monetarism: Institutional analysis and British economic policy in the 1970s*, u: Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis (ur. S. Steinmo, K. Thelen, F. Longstreth), Cambridge University Press, Cambridge, 1992.

¹⁷ K. Thelen, S. Steinmo, *op. cit.*, 9.

drugima“¹⁸. Institucije se smatraju relativno trajnim značajkama povijesti i jedan su od središnjih čimbenika koji „gura“ povijesni razvoj određenim smjerom. Historijski institucionalizam tako objašnjava kako institucije stvaraju takve smjerove, tj. kako su strukturirani odgovori aktera na nove izazove¹⁹.

Historijski institucionalisti posebno intenzivno obraćaju pažnju na način na koji institucije neravnomjerno distribuiraju moć i kako je nekim skupinama dan nerazmjern pristup procesu donošenja odluka²⁰. Objašnjenje koje daje Ellen Immergut jest da različiti institucionalni faktori utječu na politički proces koji presuđuje među suprotstavljenim interesima i stoga „može privilegirati neke interese na račun drugih“²¹. Institucije određuju stupanj pritiska ili moći koji akter može podnijeti, kao i smjer pritiska. Tu su uvijek prisutni suprotstavljeni interesi. Institucije ih strukturiraju definirajući odnos aktera s drugim akterima²².

Međutim, treba naglasiti da, iako se institucije doživljavaju kao središnje u ograničavanju politike, historijski institucionalisti ih ne vide kao jedinu varijablu koja utječe na ishode. Naprotiv, institucije se promatraju kao one koje stavljanjem aktera, njihovih interesa i strategija, distribucije moći i socio-ekonomskog razvoja u kontekst, strukturiraju odlučivačke situacije i na taj način utječu na političke ishode. Prema Thelen i Steinmou, institucije su posrednik koji posreduje između ponašanja aktera i ishoda. Institucije tako djeluju kao okvir koji utječe na političke strategije i ciljeve²³.

Jedno od središnjih pitanja koje zanima historijske institucionaliste jest kako institucije kanaliziraju protok ideja. Ideje koje „pružaju skup pripremljenih rješenja javnopolitičkih problema“²⁴ i daju smisao policy izborima vide se kao ograničenja za prihvatljivu akciju. Hall uspostavlja vezu između novih policy ideja i institucionalne konfiguracije koja posreduje između ideja i policy ishoda te objašnjava kako neke institucije upravo zbog utjecaja ideja mogu prije otežati nego olakšati policy promjenu²⁵ (Hall, 1992.). Margaret Weir opisuje ovaj proces kao „ograničenu inovaciju“ (*bounded innovation*), gdje određene institucije stvaraju prilike za neke vrste inovacija, ali također

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ P. Hall, R. Taylor, 1996, *op. cit.*, 941.

²⁰ K. Thelen, S. Steinmo, *op. cit.*, 2.

²¹ E. Immergut, *The Theoretical Core of the New Institutionalism*, Politics & Society, vol. 26, br. 1, 1998, 8.

²² K. Thelen, S. Steinmo, *op. cit.*, 2-3.

²³ *Ibid.*, 12-13.

²⁴ G. Peters, *op. cit.*, 75.

²⁵ P. Hall, *op. cit.*

postavljaju granice vrstama mogućih inovacija²⁶. To možemo povezati s „veto točkama“ Ellen Immergut: to su „točke u policy procesu gdje mobilizacija oporbe može ometati policy inovacije“, a pomaci u ukupnoj ravnoteži snaga mogu omogućiti nastanak veto točke, nestanak ili promjenu položaja. Nastale promjene mogu prouzročiti „strateške otvore“ koje „mogu iskoristiti akteri za postizanje svojih ciljeva“²⁷.

3. Ovisnost o odabranom putu i kritični trenuci

Jedna od središnjih postavki historijskog institucionalizma jest da policy izbor napravljen na početku života jedne institucije, u trenutku njezina nastanka, utječe na buduće politike²⁸. To znači da institucija oblikuje politike tijekom vremena i to se naziva „ovisnost o odabranom putu“ (*path dependency*)²⁹. Drugim riječima, institucionalni čimbenici utječu na ishod politika i otežavaju mijenjanje stvorenih institucionalnih struktura. Jednom kad je javna politika inicirana i napravljeni su institucionalni odabiri, institucije stvaraju model koji će trajati³⁰ i postoji tendencija da početne politike utječu na kasnije izbore³¹ te „ograničavaju buduće mogućnosti izbora“³². Prema Adrianu Kayu „sustav je ovisan o odabranom putu ako inicijalni pokret u jednom smjeru izaziva daljnje kretanje u tom istom smjeru“³³. Drugi autori vjeruju da je struktura institucija ono što utječe na društvo i stvara ovisnost o odabranom putu, a ne način na koji funkcioniraju institucije. Usporedbe između različitih nacija pokazuju učinke koje političke institucije imaju na načine na koje su zakonodavci, interesne organizacije i građani povezani ili se međusobno odnose³⁴.

Ovisnost o odabranom putu započinje stvaranjem institucije i od trenutka kada je napravljen policy izbor. To će imati učinak na vremenski utjecaj budućih politika. Prema Peteru Hallu, javne politike su pod utjecajem i oblikovane su od strane ideja,

²⁶ M. Weir, *Ideas and politics of bounded innovation*, u: Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis (ur. S. Steinmo, K. Thelen, F. Longstreth), Cambridge University Press, Cambridge, 1992.

²⁷ K. Thelen, S. Steinmo, *op. cit.*, 7.

²⁸ G. Peters, *op. cit.*, 73.

²⁹ P. Hall, R. Taylor, 1996, *op. cit.*, 941.

³⁰ G. Peters, *op. cit.*, 73.

³¹ P. Hall, R. Taylor, 1996, *op. cit.*, 939-940.

³² A. Kay, *A Critique of the Use of Path Dependency in Policy Studies*, Public Administration, vol. 83, br. 3, 2005, 553.

³³ A. Kay, *Path dependency and the CAP*, Journal of European Public Policy, vol. 10, br. 3, 2003, 406.

³⁴ P. Hall, R. Taylor, 1996, *op. cit.*, 937.

institucija i policy izbora. Razvoj ovisnosti o odabranom putu djelovat će na poboljšanje prethodnih pravila ili struktura koje su stvorile institucije. Institucije se same trebaju prilagoditi novim situacijama i razviti nove politike kada one ranije stvorene postanu neadekvatne³⁵. Istraživači gledaju evoluciju, način na koji se utječe na institucije, njihov razvoj i konačno ishode, a historijski institucionalisti ističu kako su institucije ovisne o kontekstu pa stoga stvaranje i kasnija implementacija javnih politika ovisi najviše o prethodno odabranom putu³⁶.

Historijski institucionalizam nije osobito zaokupljen pitanjem „u kakvom su odnosu pojedinci s institucijama unutar kojih djeluju“³⁷ budući da se pretpostavlja da su pojedinci prihvatili ograničenja nametnuta u inicijalnoj fazi institucije. Institucije utječu na nadanja koja pojedinci imaju i na aktivnosti koje će poduzeti. Novi institucionalizam analizira odnos ljudskog ponašanja i institucija: uobičajeni obrasci ponašanja ili običaji postaju dio ljudskog bića i lako se stvara ovisnost o njima budući da se institucije ne mijenjaju unatoč tome što se mijenja situacija oko pojedinaca. Kada pojedinci misle da je potrebno promijeniti institucije, institucije su im same već dale opcije koje će oni odabrati; institucije nadziru proces od samog početka³⁸. Ostali autori misle da institucije utječu na politiku i na neki način ograničavaju rezultate, ali postoji još činjenica koje pokreću procese i utječu a ishode³⁹.

Historijsko-institucionalni pristup ovisnosti o odabranom putu razlikuje se od pristupa racionalnog izbora i sociološkog pristupa. Thelen⁴⁰ smatra da je takav pristup izgrađen na dvije različite postavke. Prva postavka temelji se na literaturi o „kritičnim trenucima“ koja naglašava kako su institucije nastale i mijenjale se nakon „odlučujućih trenutaka osnivanje institucija“⁴¹. Kritične trenutke Burnham i dr. definiraju kao „točke grananja od kojih povijesni razvoj prelazi na novi put i, čim se krene tim putem, teško je promijeniti smjer“⁴². Te inicijalne odluke i obveze koje su iz njih proistekle bitno određuju kasnije odluke - stvoreni model se neće mijenjati sve dok se eventualno ne pojavi dovoljno jaka sila koja će prevladati tu inerciju⁴³. Druga postavka navodi da se

³⁵ G. Peters, *op. cit.*, 73.

³⁶ V. Lowndes, *op. cit.*, 97.

³⁷ G. Peters, *op. cit.*, 80.

³⁸ P. Hall, R. Taylor, 1996, *op. cit.*, 939-940.

³⁹ K. Thelen, S. Steinmo, *op. cit.*, 2.

⁴⁰ K. Thelen, *op. cit.*, 387.

⁴¹ *Ibid.*, 387.

⁴² P. Burnham *et al.*, *op. cit.*, 22.

⁴³ G. Peters, *op. cit.*, 73.

„institucije nastavljaju razvijati kao odgovor na promjene uvjeta u okolini i na političko manevriranje koje je u tijeku, ali na načine koji su ograničeni već prijašnjim putem“⁴⁴. Prva postavka se uglavnom odnosi na diskontinuitet dok je druga usredotočena na mehanizme za kontinuitet, tj. različite *feedback* mehanizme. Thelen tvrdi da se kombiniranjem uvida u te različite škole mišljenja o kritičnim trenucima i pozitivnim *feedback* mehanizmima može razviti historijsko-institucionalistička analiza za sveobuhvatno razumijevanje načina ili procesa nastanka institucija, stvaranje puta i dalje razvijanje institucija tijekom vremena. Ona tvrdi da „vrsta početaka koje pojedina institucionalna konfiguracija nudi, ovisi o određenim mehanizmima reprodukcije koji ih održavaju“⁴⁵.

Jedna od najočitijih kritika upućenih historijskom institucionalizmu odnosi se na poteškoću da se precizno objasni promjena pa se stoga smatra da je pristup historijskog institucionalizma „više deskriptivan negoli eksplanatoran i prognostički“⁴⁶. Nadalje, čini se da nema *a priori* kriterija prema kojemu bi se odredilo kada je politički ili okolišni pritisak prema generiranju promjene dovoljno jak⁴⁷ - to je jasno tek nakon što se pojavi promjena. Osim toga, nedostatak opovrgljivosti⁴⁸ historijskog institucionalizma također je predmet kritika, jer „uvijek mogu generirati objašnjenje koje dokazuje utjecaj prethodne odluke i inercijskih tendencija“⁴⁹.

Međutim, historijski institucionalizam ipak daje neka objašnjenja za promjenu. Jedan od njih je već navedena „ograničena inovacija“. Drugi model koji nudi je „punktuirani ekvilibrij“, koji „očekuje da će tijekom većeg dijela svojeg postojanja institucija postojati u stanju ekvilibrija“⁵⁰ povremeno isprekidanim razdobljima krize. To uzrokuje relativno nagle institucionalne promjene, nakon čega se ponovno uspostavlja zastoj u mijenjanju institucija. Postupna evolucija, koja reagira na promjenjive zahtjeve ili disfunkcionalne elemente institucije također je moguća. Thelen i Steinmo ističu da „institucije ne djeluju u vakuumu“⁵¹ i da imaju tendenciju da ustraju čak i za vrijeme dramatičnih društveno-ekonomskih promjena. Ipak, njihov utjecaj na političke ishode može se promijeniti pod takvim okolnostima.

⁴⁴ K. Thelen, *op. cit.*, 387.

⁴⁵ *Ibid.*, 397.

⁴⁶ G. Peters, *op. cit.*, 86.

⁴⁷ *Ibid.*, 78.

⁴⁸ O problemu opovrgljivosti vidi također i E. Immergut, *op. cit.*, 26-27.

⁴⁹ G. Peters, *op. cit.*, 84.

⁵⁰ *Ibid.*, 77.

⁵¹ K. Thelen, S. Steinmo, *op. cit.*, 18.

Dakle, unatoč kritikama historijski institucionalizam strukturira obrazloženja političkih fenomena. Analizirajući povezanost većeg broja varijabli i usredotočujući se na strukturne faktore, pristup historijskog institucionalizma omogućava analiziranje složenosti stvarnih političkih situacija, a da pritom ne trpi teorijska jasnoća⁵².

4. Ideje

Političke ideje možemo definirati kao „dijeljena uvjerenja ili teorije o institucijama koje akteri smatraju 'prikladnima' i legitimnima u stvaranju političkog poretka“⁵³. Iako ideje „pružaju skup pripremljenih rješenja javnopolitičkih problema koji se pojavljuju unutar njihove domene“⁵⁴, one su donedavno bile gotovo beznačajne u suvremenim društvenim znanostima - čak međusobno vrlo različite škole mišljenja kao što su marksizam, racionalni izbor ili pluralizam zaobilazile su ideje nalazeći pokretačku snagu politike isključivo u interesima. Kako se ideje mogu teško mjeriti i kvantificirati, tradicionalni behavioralisti izostavili su ih iz svojih analiza⁵⁵. Slično kako su institucije „ponovo otkrivene“ tijekom 80-ih godina, tako su ideje ponovo otkrivene početkom 90-ih godina prošlog stoljeća te se intenzivnije počelo istraživati na koji način ideje utječu na stvaranje javnih politika⁵⁶ i kakvu ulogu općenito imaju u političkom životu. Detaljnije je proučavan odnos i utjecaj ideja na ekonomske politike, europske integracije i međunarodne organizacije i na taj način došlo se do novih spoznaja o varijablama kao što su moć, interesi i institucije⁵⁷. Intenzivnijom primjenom ideja pokušala su se prevladati ograničenja teorije javnog izbora te pokrenuti naprijed i obogatiti političku znanost⁵⁸.

Policy ideje, uvjerenja, vrijednosti i interesi „povezani su međusobno u dinamičnom i interaktivnom procesu koji se može opisati kao policy evolucija“⁵⁹: u toj

⁵² *Ibid.*, 13.

⁵³ J. Lindner, B. Rittberger, Berthold, *The Creation, Interpretation and Contestation of Institutions – Revisiting Historical Institutionalism*, Journal of Common Market Studies, vol. 41, br. 3, 2003, 450.

⁵⁴ G. Peters, *op. cit.*, 75.

⁵⁵ S. Steinmo, 2007, *op. cit.*

⁵⁶ J. Campbell, *Ideas, Politics and Public Policy*, Annual Review of Sociology, br. 28, 2002, 21.

⁵⁷ E. Bleich, *Integrating Ideas Into Policy-Making Analysis: Frames and Race Policies in Britain and France*, Comparative Political Studies, vol. 35, br. 9, 2002, 1054 – 1055.

⁵⁸ M. Blyth, *Structures Do Not Come with an Instruction Sheet: Interests, Ideas, and Progress in Political Science*, Perspectives on Politics, vol. 1, br. 4, 2003, 702.

⁵⁹ S. Steinmo, *The evolution of policy ideas: tax policy in the 20th century*, British Journal of Politics and International Relations, vol. 5, br. 2, 2003, 207.

evoluciji one policy ideje koje se pokazuju kao uspješne, tijekom vremena postaju institucionalizirane i čine temelje pomoću kojih policy akteri stvaraju svoja uvjerenja. Osim toga, ideje, uvjerenja i vrijednosti su „ključni u postupku izbora između policy alternativa, kao i u postupku imitacije u kojem se šire politike i institucije“⁶⁰. Ideje, nakon što su „ugrađene“ u javne politike, doprinose oblikovanju politike i postaju svojevrсни predloзи на temelju kojih се donose političке odluke⁶¹.

Integriranje ideja u analizu stvaranja politika može poboljšati razumijevanje ishoda javnih politika budući da varijable koje naglašavaju други теоретски приступи често puta ne daju adekvatna objašnjenja izbora politika. Za то постоје два разлога: прво, интереси и циљеви актера и креатора политика често puta су нејасни или превише неодређени и стога се могу тешко објаснити уколико у обзир не узмемо и улогу идеја. Као други разлог Bleich наводи да је „dominantni pogled на ograničenja policy odluka обично преузак“⁶². Заговараčke групе или уставно уређење могу ограничити распон опција које су на raspolaganju креаторима политика, а исто тако и same идеје могу ограничавати доношење политика, особито у ситуацијама гдје policy актери не могу мислити или djelovati изван заданих идејних оквира.

Да бисмо могли разумјети политички развој и институционалне промјене, требали бисмо shvatiti „које идеје побеђују, зашто и с којим последицама за кога“⁶³, њихове изворе, али такође и начин на који су postale dominantne, будући да постоји велик број идеја, а тек малобројне од њих постоје dominantne и опћеприхваћене у одређеним тренуцима. Да би идеје биле прихваћене у одређеним временским раздобљима, треба доћи до подударанја између идеје и тренутка; хоће ли ће идеја бити dominantna не оvisи само о њезином садржају, већ и о повољним политичким околностима. За одређену политичку идеју можемо рећи да је широко прихваћена или да dominira у једном времену тек када „идеја налази увјерљиву експресију међу policy актерима, чији институционални положај им даје мотив и могућност да идеју pretvore у јавну политику“⁶⁴.

Osim за разумјевање политичког развоја и институционалних промјена, идеје су такође важне и за разумјевање промјене јавних политика будући да идеје играју кључну улогу у policy процесу, поготово у фази стављања одређеног питања на дневни ред. У

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ S. Steinmo, 2007, *op. cit.*

⁶² E. Bleich, *op. cit.*, 1055.

⁶³ R. Lieberman, *Ideas, Institutions, and Political Order: Explaining Political Change*, American Political Science Review, vol. 96, br. 4, 2002, 700.

⁶⁴ *Ibid.*, 709.

toj fazi, ovisno o idejama koje su dominantne, donijet će se odluka o tome hoće li se neko pitanje naći na dnevnom redu, a također i u kakvom će se obliku pitanje pojaviti na dnevnom redu. Iako ideje imaju neospornu važnost, one same po sebi nisu dovoljne za promjenu smjera politika, već da bi došlo do promjene u politikama, nužno je da ideje budu artikulirane i uključene u političke rasprave⁶⁵.

Da bi došlo do promjene politika, nove ideje trebaju biti lako dostupne kako bi zamijenile „stare“ ideje koje su se već na neki način „potrošile“ jer dominantne ideje, koje su dugo vremena bile korištene, vremenom gube na uvjerljivosti. Onima koji pokušavaju nametnuti nove ideje bit će teško potisnuti ili, u krajnjem slučaju, uništiti stare ideje nakon što su se one dobro institucionalizirale i nakon što su pokazale određenu korisnost budući da mnogo ljudi, koji sudjeluju u vlasti, razmišlja o vremenu u kojem je dominirala stara ideja kao o „dobrim starim vremenima“. Dominantna će ideja biti izazvana tek onda kada se pojavi ideja koja lako može postati njezina zamjena – jednom kada nova ideja uzdrma dominantnu paradigmu, ona više nikada neće moći postići prvobitnu razinu dominantnosti, odnosno stabilnosti, a moguće je i da s novom paradigmom „sklopi neki oblik sporazuma o valjanosti“⁶⁶.

5. Zaključak

Temeljne značajke historijskog institucionalizma, ovisnost o odabranom putu, kritični trenuci te ideje, predstavljaju koristan metodološki alat za testiranje čvrstih hipoteza, ukorijenjenih u empirijskom materijalu koji se izučava. Taj alat su uglavnom koristili politolozi koji proučavaju vladine institucije te analiziraju kako institucionalno uređenje utječe na izbor i preferencije donositelja odluka. Historijski institucionalizam su također koristili i stručnjaci za javno pravno, koji proučavaju ulogu sudova kao političkih agencija, te su na temelju metodoloških postavki historijskog institucionalizma mjerili razinu međusobnog utjecaja između pravosudnih aktera i drugih agencija. Najnovija istraživanja pokazuju da se metodologija historijskog institucionalizma može primijeniti još šire, i na druga područja u društvenim znanostima poput, primjerice, međunarodnih odnosa⁶⁷.

⁶⁵ G. Peters, J. Pierre, D. King, *The Politics of Path Dependency: Political Conflict in Historical Institutionalism*, *The Journal of Politics*, vol. 67, br. 4, 2005, 1295-1296.

⁶⁶ *Ibid.*, 1293.

⁶⁷ R. Baker, *Novi institucionalizam i međunarodni odnosi: korak napred*, *Međunarodni problemi*, vol. 63, br. 3, 2011.

Dr. sc. Hrvoje Mataković

BASIC CHARACTERISTICS OF HISTORICAL INSTITUTIONALISM

Historical institutionalism is one of the most influential versions of the new institutionalism, movement in the social sciences, which arise at the end of the 1980s. New institutionalism newly discovered institutions and argues that institutions matter for political and social life in general, and historical institutionalism focuses on the historical dynamics of political processes and institutional development, studying how institutions are formed and how they are embedded in concrete temporal processes. Some of the basic settings of historical institutionalism are path dependence, critical junctures and ideas, i.e. the role of ideas in policymaking.

Keywords: *historical institutionalism, path dependence, critical junctures, ideas, public policy.*